

Pradingę Sungailai – kaimas Dvaro girios pamiškėje

Už Voveraičių kaimo, prie kelio, vedančio į Šukę, XVIII–XX a. plytėjo nedidelis Sungailų kaimas, kuriame stovėjo kelios vienkieminės sodybos. Jo žemdirbiai valdė per 162 hektarus ariamos, pievų ir ganyklų žemės, juosiamos Girės (Dvaro girios), Rūtų Daržo ir Degimalio miškų, o pietų pusėje susisiekiančios su Voveraičiais.

Plėšininėje miško žemėje atsiradęs kaimas

Kretingos valsčiaus inventurinės bylos liudija, kad Sungailų kaimo žemėje seniau plytėjo mišku ir krūmais apaugusi pelkėta Kretingos dvaro miško valda, XVI–XVII amžiais vadinta Vinkšnupio, o XVIII amžiuje – Skroblopio miško užsieniu. Šiame užsienyje, paribyje su tuometinių Genčų (dabartinių – Genčų Medsėdžių) ir Voveraičių kaimų žeme bei Kretingos dvaro giria ir ganyklomis, XVIII amžiaus pirmoje pusėje susiformavo Sungailų (Songailų) naušėdija, kurios vardas pirmą kartą paminėtas 1771 metų dvaro valdų inventoriuje.

Tai buvo būdingas to meto istorinei epochai kupetinis, be išankstinio plano, savaime susiformavęs kaimas, kuriame kūrėsi iš aplinkinių kaimų išsikėlusios ir žemdirbystei tinkamoje plėšininėje dvaro miško žemėje apsigyventi pasiryžusios žemdirbių šeimos. Joms teko įdėti daug pastangų ir išlieti upelius prakaito, kol krūmynus, kelmynus ir užpelkėjusias lomas pavertė derlingais arimais bei vešliomis pievomis.

Gyvenvietės pavadinimas liudija, kad vietovardis kilo iš pirmojo naujakurio asmenvardžio „Sungaila“ arba „Songaila“ daugiskaitos formos. Rašytiniuose šaltiniuose gyvenvietės vardas lenkiškai rašomas „Sągayły [skaityk: Songaily], Songaiły, Songajły“, rusiškai – „Сунгайлы, Сонгайлы“, o lietuviškai – „Sungailai, Sūngailai, Songailai“.

Pirmieji gyventojai buvo lažininkai

Dvaro matininkui Pranciškui Jodkai 1771 metais sudarant pirmąjį kaimo inventorių, jame buvo surašyti čia gyvenę ir činšą (žemės rentos mokesčių) mokėję žemdirbiai Petras Endrikis, Jonas Sausdravas, Mykolas Balcevičius, Kazimieras Sauseris ir Adomas Sauseris.

Jų šeimos iš Vilniaus vyskupo, kunigaikščio Ignoto Jokūbo Masalskio dvaro nuomojosi žemę ir joje stovėjusius trobesius. Daugiausiai žemės – per 42 hektarus – valdė Mykolas Balcevičius, mažiausiai – apie 20 hektarų – Kazimieras Sauseris. Kiti turėjo nuo 27 iki 40 hektarų.

Daugiau kaip pusę išsinuomotos žemės sudarė ariami laukai,

o likusią – šienaujamos pievos, po šienapjūtės naudotos galvijams ganyti. Žemdirbiai buvo visiškai priklausomi nuo dvaro, mokėjo jo savininko nustatytus mokesčius, atlikinėjo įvairias prievolės, ėjo Kretingos palivarke lažą.

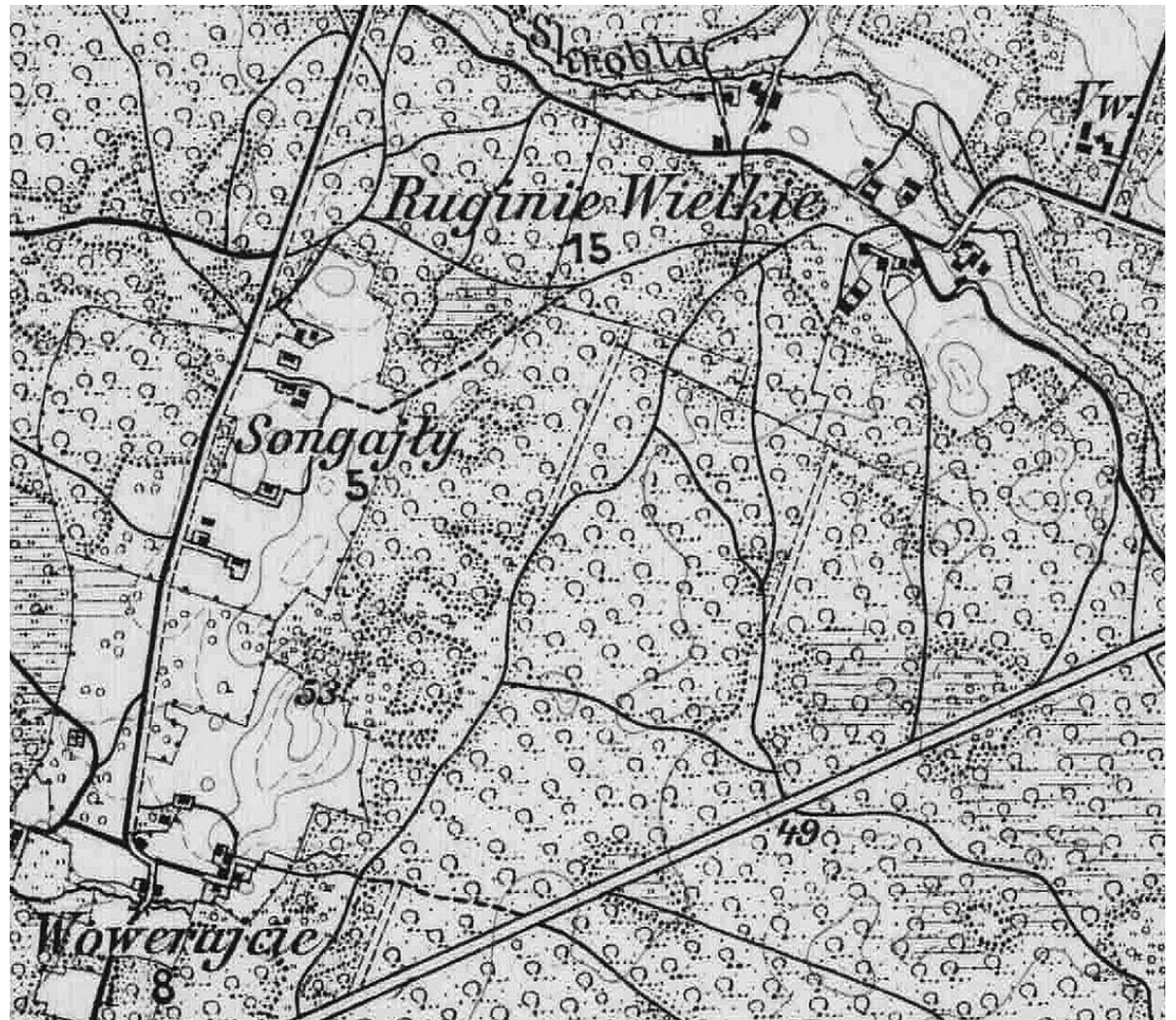
XVIII amžiuje Sungailai priklausė Kretingos grafystės (taip tuo metu buvo vadinamos dvaro valdos) Klibių laukininkijai. Nuo Voveraičių link Šukės vedęs senasis kelias tuo metu ėjo rytiniu kaimo pakraščiu, palei Girės mišką. Nuo jo pietine ir šiaurine kaimo dalimi į vakarus atsišakojo du keliai, vedę į Tūbausius.

Tarp šių abiejų kelių vakarinėje kaimo dalyje stovėjo 5 vienkieminės sodybos. Dvi sodybos buvusios arčiau pietinio, kitos dvi – arčiau šiaurinio kaimo žemių krašto, o penktoji – tarp jų. Sodybas su abiem keliais jungė palei jas vingiavęs lauko keliukas.

XIX amžiuje formuojantis regione naujam kelių tinklui, kaimo žemių vakarine dalimi buvo nutiestas naujasis Voveraičių–Šukės vieškelis, kuris praėjo šalia gyvenvietės sodybų ir tebe-naudojamas iki mūsų dienų.

Koplytėlė Sungailų kaime. Juozo Mickevičiaus nuotr., 1966 m. Kretingos muziejaus Ikonografijos rinkinys (KM IF 6205).

Sungailų kaimo 1905–1915 metų planas. Ištrauka iš Vokietijos karo topografų parengto Kartenos apylinkių topografinio žemėlapiu.

Kaimo vyrus išretino carinės Rusijos karai

Visi kaimo žemdirbiai buvo katalikai, priklausę vienuolių bernardinų (pranciškonų observantų) administruojamai Kre-

tingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai parapijai. 1845 metais kaime buvo surašyti 38 parapijiečiai: 21 vyras ir 17 moterų.

Pirmojoje sodyboje gyveno Augustinas Grundulas su žmona Ona, samdiniais Ciprijonu Braukliu, Augustinu Montvydu, jo žmona Terese, sūnumis Kazimieru ir Pranciškumi, samdine merga Antanina Gontaite ir pusberniu Jurgiu Urbašiu.

Kitame ūkyje buvo įsikūręs Pranciškus Lunkutis su broliais Pranciškumi ir Mykolu, motina Marcijona, žmona Marijona, samdine Magdalena Butkiene ir jos sūnumi Pranciškumi.

Trečiame kieme šeimininkavo Antanas Paulikas su žmona Ona ir žmonos dukterimi iš pirmosios santuokos Ona Garjonyte. Jiems šeimininkauti padėjo 4 samdiniai: bernai Ignatas Žilys ir Antanas Kontrimas, merga Magdalena Šalniūtė bei pusbernis Antanas Sauseris.

Ketvirtoje sodyboje gyveno Mykolas Macius, jo žmona Magdalena, dukros Marcijona ir Antanina, žmonos vaikai iš pirmosios santuokos Antanas Šoparas ir Petronėlė Šoparaitė, merga Ona Barauskaitė ir trys bernai: Juozapas Markus, Kazimieras Kontrimas ir Jonas Kniukšta.

Mažiausiai gyventojų buvo penktojoje sodyboje. Joje šeimininkavo Pranciškus Bielskis su žmona Joana, o jiems padėjo bernas Juozapas Jonušas bei

mergos Barbora Beržanskaitė ir Magdalena Kontrimaitė.

Po dvylikos metų, 1857 metais sudarant Kretingos Romos katalikų bažnyčios parapijos tikinčiųjų sąrašą, kaime buvo registruota tiek pat – 38 parapijiečiai. Tačiau šįkart moterų buvo 22, o vyrų – tik 16. Matyt, tam įtakos turėjo 1853–1856 metais vykęs Krymo karas bei po jo iki 1864 metų užtrukęs Kaukazo karas, kurių metu nemažai vyrų buvo paimta rekrutais į carinės Rusijos kariuomenę.

Buvo įgyvendinama Stolypino žemės reforma

Panaikinus 1861 metais baudžiavą, į laisvę paleisti žemdirbiai iš Kretingos dvaro išsipirko 195 rėžius dirbamos žemės. Ją 1870 metais valdė ir išperkamuosius žemės mokesčius grafiui Nikolajui Zubovui mokėjo 33 valstiečiai.

Išsilaisvinę nuo dvaro priklausomybės, naujieji žemės savininkai tapo valstybės prievolinkais, mokėję jai pagalvės mokesčių. Visi kaimo prievolinkai buvo priskirti valstiečių luomui ir gavo teisę dalyvauti savivaldos rinkimuose. Sungailų valstiečių išsirinkti atstovai dalyvavo Kurmaičių seniūnijos seniūno rinkimuose, kuris jiems atstovavo renkant Kretingos valsčiaus valdybą ir viršaitį.

1911 metais kaime buvo pravaista carinėje Rusijoje nuo 1906 (Nukelta į 6 p.)

Pradingę Sungailai – kaimas Dvaro girios pamiškėje

(Atkelta iš 5 p.)

metų vykdoma Stolypino žemės reforma. Ją įgyvendinant Kretingos valsčiuje pirmajam etapui buvo pasirinkti tik du kaimai: Kiauleikiai ir Sungailai.

Iki tol kaime vyravo Valakų reformos metu įvesta rėžinė žemėtvarka, kai valstiečių dirbama žemė buvo padalinta į rėžius, išsimėčiusius įvairiose kaimo vietose. Stolypino reformos metu valstiečių ariama žemė buvo suskirstyta į vienkieminius ūkius, kurie suformuoti aplinkui kiekvieną kaime stovėjusią sodybą. Ši reforma sudarė palankesnes sąlygas valstiečių ūkininkavimui, naujų žemės ūkio kultūrų auginimui.

1915 metais kaime tebestovėjo 5 sodybos, o 1923 metais buvo 6 ūkiai, kuriuose gyveno ir žemdirbyste vertėsi 53 asmenys.

Tarpukariu kaimo ūkininkai palaikė brolių pranciškonų sumanymą nulieti Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčiai Šv. Antano varpą, kuriam 1938 metais paaukojo 41 litą.

Pokaryje kaime veikė partizanai

Po Antrojo pasaulinio karo Sungailai atsidūrė partizaninio pasipriešinimo fronto paribyje. Kaimą supančiuose miškuose veikė Kretingos apskrities Kardo rinktinės partizanų Kretingos (Širvydo) ir Darbėnų (Vizbutio) kuopos, aplinkiniuose Ruginiuose, Voveraičiuose, Tūbausiuose ir Genčių Medsėdžiuose įvyko ne vienas susirėmimas tarp partizanų ir juos persekiojančių sovietų saugumo kariuomenės dalinių,

Juozas Zobernis-Ukmergis Jonas (1912–1950), Kardo rinktinės Širvydo kuopos partizanas. XX a. 4 deš. Darbėnų gimnazijos rezistencijos muziejaus archyvas.

Kretingos, Kartenos bei Salantų sribų būrių.

Partizanų gretas papildė ir Juozas Zobernis, gimęs 1912 metų rugsėjo 20 dieną valstiečių Antano ir Salomėjos Puškoriūtės Zobernių šeimoje. Jį rugsėjo 23 dieną parapijinėje Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje pakrikštijo tais pačiais metais atgimusios Lietuvos pranciškonų vienuolijos vadovas ir Kretingos parapijos klebonas t. Pranciškus Bizauskas OFM. Krikšto tėvais buvo Pranciškus ir Ona Celestina Grundulaitė Lonkučiai.

Užaugęs jaunuolis tarnavo Kretingos vartotojų bendro-

vėje, o sugrįžus okupacinei Raudonajai armijai kartu su bendradarbiu, Žemaičių apygardos partizanų Kardo rinktinės įkūrėju Kazimieru Konrimu-Kontautu (Monte, Tėvu) pasitraukė į mišką, tapo Kretingos ir Darbėnų valsčiuose veikusios Širvydo kuopos nariu, pasirinkusiu Ukmergio Jono slapyvardį.

Saugumiečiams, sribams ir vidaus kariuomenės kariams smarkiai išretinus Kardo rinktinės kovotojų gretas, paskutiniai Kretingos valsčiaus partizanai Juozas Zobernis ir kurmaitiškis, Širvydo būrio (kuopos) vadas Augustinas

Skulptūrinis stogastulpis 1950 m. žuvusiems Širvydo (Kretingos) kuopos partizanams Juozui Zoberniui ir Augustinui Kiesui atminti Voveraičių kaime, prie kelio į Salantus. Autorius – Virginijus Vaičiūnas, statytojas – Juozas Zobernis, 1998 m. Juliaus Kanarsko nuotr., 2006 m.

Kiesas-Jūra 1949–1950 metų žiemą ruošėsi praleisti Voveraičių kaimo miške išsikastose žeminėje. Tačiau išduoti 1950 metų sausio 10 dieną abu žuvo kautynėse su žeminę apsupusiais MGB (Valskybės saugumo ministerijos) pasienio kariuomenės kariais, Kretingos valsčiaus sribais ir milicininkais.

Kovoje dėl Lietuvos laisvės žuvusiam dėdei ir jo bendražygiui A. Kiesui atminti iš tremties grįžęs sūnėnas Juozas Zobernis šalia žeminės pastatė paminklinį akmenį, o 1998 metais prie kelio Kretinga–Salantai – skulptūrinį stogastulpį su Kristaus

ir kryžiaus bareljefu (autorius – tautodailininkas Virginijus Vaičiūnas).

Kaimą prarijo tarybinių ūkių ariami laukai

Pokario metais iš kaimo buvo išstremta 12 žmonių.

Per didįjį 1948 metų gegužės 22 dienos trėmimą į Irkutsko srities Irkutsko rajoną buvo išvežtos dvi šeimos: Adomas Lanckutis su žmona Ona, dukromis Salomėja ir Zofija bei Antanas Zobernis su žmona Ona bei šeimos nariais Antanu, Feliksu, Vytautu, Zose ir Stefa Zoberniais.

1949 metų kovo 26 dieną į Irkutsko srities Nižneudinsko rajoną išstremta Elena Beržanskienė. Iš jų tremtyje mirė Ona Zobernienė. Kitos šeimos 1958 metais buvo paleistos ir sugrįžo į Lietuvą.

Kaip ir daugelyje atokiau esančių mūsų krašto kaimų, sovietmečio melioracijai naikinant vienkieminius kaimus ir plečiant kolektyvinių bei valstybinių ūkių dirbamos žemės plotus, Sungailuose nebeliko žemdirbių sodybų, o žemė virto Kretingos tarybinio ūkio-technikumo ariamais laukais.

Nežiūrint į tai, kad kaimas ištuštėjo, jis iki 2016 metų buvo registruotas Kretingos rajono gyvenamųjų vietovių sąrašuose ir žymimas kartografinėje medžiagoje. Šiuo metu kaimas minimas tik adresų registre, o žemė per paskutinįjį vietovių ribų patikslinimą buvo priskirta Voveraičių kaimui.

Julius KANARSKAS
Istorikas, Kretingos muziejus